

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Instut mezinárodních studií

Petr Balla

**Maďarská menšina v Československu
v letech 1945 – 1948**

Bakalářská práce

Praha 2007

Autor práce: **Petr Balla**

Vedoucí práce: **PhDr. Eva Irmanová CSc.**

Oponent práce: **Doc. PhDr. Jiří Kocián CSc.**

Datum obhajoby: 2007

Hodnocení: výborně

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 21.května 2005

Petr Balla

Poděkování

Na tomto místě bych rád srdečně poděkoval paní doktorce Irmanové za vedení práce, cenné konzultace a povzbuzení, bez kterého bych práci nedokončil. Rovněž děkuji Kláře Kimlové za korekturu a připomínky.

Obsah

OBSAH	7
ÚVOD	8
1. HISTORICKÝ ÚVOD	12
2. POVÁLEČNÁ SITUACE	14
3. DEPORTACE NA NUCENÉ PRÁCE	21
4. VÝMĚNA OBYVATEL	26
5. RESLOVAKIZACE	31
ZÁVĚR	35
SUMMARY	36
ÖSSZEFOGLALÁS	36
POUŽITÁ LITERATURA	38

Úvod

Úvod do problematiky:

Poválečné dění v Československu vyvolává dodnes velkou debatu. V českém prostředí je poválečná národnostní problematika vnímána obecně jen jako odsun/vyhnání německé menšiny. Přitom podobný postup proti německé menšině měl být uplatněn i vůči maďarské menšině. Nedostatečná známost tématu je způsobena (podobně jako u německé otázky) dlouhými lety, kdy se o této kapitole československých dějin příliš nepsalo. Minulý režim si přál, aby se psalo o věcech, které československé a maďarské pracující spojují a ne rozdělují. První práce o poválečných osudech Maďarů vycházely až v šedesátých, sedmdesátých letech. Ze slovenské strany to byla práce J. Zvary, která hodnotila události na základě oficiálního postoje komunistického režimu.¹ První maďarskojazyčná práce K. Janicse vyšla v roce 1979 ve švýcarském Bernu.² A tak většina relevantní literatury k tématu vychází až v posledních 17-ti letech. Z českých autorů se maďarské otázce věnuje Karel Kaplan ve své knize Pravda o Československu, vydané už v roce 1990.³ Postupně vycházela díla maďarských i slovenských historiků, ať už souborná, či místopisná. Jednotlivá díla se ale značně liší ve svých přístupech a v hodnocení událostí.

Účelem mé práce je porovnat přístupy a závěry jednotlivých autorů. Rád bych poukázal na fakt, že se sice jedná o téma dnes již dobře probádané a relativně časově vzdálené, ovšem hodnocení, ale i prostá fakta, se u jednotlivých autorů značně liší. Svou práci jsem rozdělil podle nejdůležitějších procesů, které se v letech 1945-1948 odehrály: poválečné odsuny, nucené práce, výměna obyvatel, reslovakizace. Kapitoly na sebe většinou navazují i časově, ale není to pravidlem, někdy probíhaly události paralelně. Není mým záměrem podat vyčerpávající přehled událostí. V každé kapitole události krátce popíši a následně se zaměřím na sporné body, resp. aspekty, v kterých se autoři neshodují. Pracuji tedy metodou kompilace a komparace literatury.

Před samotným rozbořením událostí bych se rád zmínil o předválečných událostech. Východiska jednotlivých autorů se právě v tomto místě značně rozcházejí a

¹ Zvara, Ján: Maďarská menšina na Slovensku po roku 1945, Bratislava, 1969.

² Janics, Kálmán: A hontalanság évei, Bern, Magyar Szabadegyetem, 1989.

³ Kaplan, Karel: Pravda o Československu 1945 – 1948, Praha, Panorama, 1990.

pro pochopení postojů jednotlivých autorů je nastínění historických souvislostí nesmírně důležité. Mnozí slovenští autoři ospravedlňují a zdůvodňují poválečné události maďarizační politikou uherské vlády koncem 19. století, údajnou podvratnou rolí maďarských stran v meziválečném Československu či křivdou vídeňské arbitráže.

Hodnocení literatury:

Nejobsáhlejší prací na toto téma je bezesporu dílo Katalin Vadkerty. První kniha *A deportálások* (deportace) popisuje příčiny a průběh deportací na nucené práce. Druhá kniha *A belső kitelepítések és a lakosságcsere* píše o vnitrostátním vysídlování a výměně obyvatel a třetí kniha *A reszlovakizáció* se věnuje procesu reslovakizace. Pro všechny knihy je charakteristické použití množství čísel a údajů, autorka se zaobírá doslova každým jednotlivým osudem ve stylu historického pozitivizmu. Právě až vyčerpávající výčet faktů a konkrétních případů může být trochu na škodu, protože se ztrácí základní dějová linie. Při ojedinělosti a rozsáhlosti tohoto díla ale lze autorce mnohé odpustit. Nejhůře se v knihách dohledávaly mezinárodněpolitické příčiny a okolnosti protimaďarských opatření. Ač se všeobecné příčiny všech tří událostí shodují, v úvodu každé z knih se nachází jiný popis, takže výsledný obraz se musí složit ze všech tří úvodů. Přitom se některé věci samozřejmě opakují, ale naopak v jedné knize jsou zmiňována fakta, která v dalších dvou chybí. Za publikacemi je přiloženo dohromady více jak sto stran různých příloh a kopií originálních dokumentů, takže si člověk může řadu věcí ověřit.

Velkou důvěrou jsem již od počátku získal ke knize Štefana Šutaje *Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945–1948*. V úvodní kapitole, jež se věnuje předválečné době, jsem narazil na údaj, podle kterého žilo v Československu v roce 1921 (podle sčítání lidu) 650 tisíc obyvatel maďarské národnosti. K údaji se vztahuje odkaz na: Srb, V: Demografická příručka 1966, Praha, 1967. Udaj se mi zdál příliš nízký a skutečně jsem v další literatuře (Dějiny zemí koruny české) objevil údaj 745 tisíc, tedy o skoro sto tisíc vyšší. Ze všech zkoumaných zdrojů se právě tato kniha snažila nejvíce zdůvodňovat, proč došlo k perzekuci maďarské menšiny. S řadou autorových tezí jsem však musel vysloveně nesouhlasit. Například v podkapitole o problematice hranic po první světové válce uvádí: „Při stanovování hranic...se vzhledem ke silné smíšenosti...vycházelo z principu, že není možné určit hranice jen na etnickém

základě. Svoji ne nevýznamnou úlohu zde sehrály okolnosti hospodářské, ekonomické, ale i přírodní podmínky.“ Podle mého názoru byly hranice stanoveny jen na základě hospodářsko-strategických hledisek, etnická smíšenost, o které by se dalo s úspěchem pochybovat, nehrála žádnou roli.

V další knize Štefana Šutaje *Prezidentské dekrety Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku* se nacházejí samotné vybrané dekrety a související nařízení v plném znění. Kromě dokumentů samotných obsahuje kniha stručný a jasný popis okolností vzniku dekretů a hlavně vysvětlení problematiky, které se dekrety týkají. Knihu bych ohodnotil jako daleko přesnější, na čemž má jistě podíl o to, že kniha *Maďarská menšina* vyšla v roce 1993, zatímco tato je z roku 2002.

Knihy Karla Kaplana *Pravda o Československu 1945 – 1948* má mezi ostatními zdroji zvláštní postavení. Jednak je ze všech mých zdrojů nejstarší (vyšla již v roce 1990) a za druhé poskytuje o tématu nejucelenější obraz. Kaplan se zaměřuje především na mezinárodně-politické okolnosti daných událostí a na postoje a činy vládních představitelů. Ovšem plně se věnuje i vlastnímu osudu maďarské menšiny, kdy se nebojí ostrých hodnocení kroků vlády.

Anglickojazyčná brožurka *Never again 1945–1948* od Csaby Fehéra má pouhých 33 stran textu a stejně tolik stran dokumentů. Vznikla v roce 2006 k výstavě v Evropském parlamentu. Knížka je proložena množstvím zajímavých fotografií a map. Text se především věnuje popisu utrpení deportovaných a odsunutých. Závěry a použité výrazy jsou značně expresivní, nicméně svou úlohu informovat lidi neznalé problematiky Střední Evropy brožura rozhodně plní. Jen mi trochu uniká smysl zařadit za text do přílohy dokumenty ve slovenštině a maďarštině.

Jako značně diskutabilní zdroj se mi jeví kniha Jána Bobáka *Maďarská otázka v Česko-Slovensku /1945–1948/*, vydaná nakladatelstvím Matice slovenské v roce 1996. V rubrice o autorovi se můžeme dočíst, že Bobák nastoupil v roce 1985 jako vědecký pracovní ÚML ÚV KSS.⁴ Na druhou stranu jeho postoje v knize jsou více jak antikomunistické. Publikaci Matice slovenské jsem zařadil i z toho důvodu, že hraje ve slovenské historiografii podstatnou roli, i když se vliv Matice na hlavní historiografický proud snižuje. V první polovině knížky se o osudu maďarské menšiny jako takové příliš nedozvíme, autor se věnuje hlavně obhajobě existence Slovenského štátu. Ostré kritice podrobuje Slovenské národní povstání a jeho představitele stejně tak i československou

⁴ Ústav marxismu – leninismu Ústředního výboru Komunistické strany Slovenska

exilovou vládu. Zajímavým paradoxem pro mě bylo, že se tradičně protimaďarský postoj v tomto díle až tak neuplatnil. Těžký osud maďarské menšiny nejenže nezapírá, ale používá ho jako prostředek k obžalobě československé vlády. Vedle toho naopak vyzdvihuje situaci maďarské menšiny v době Slovenského štátu. Jeho kritice neušli ani představitelé Demokratické strany, kteří se podle něj nejvíc přičinili o zánik samostatného Slovenska a nástup komunistů k moci. Nechybí ani tradiční obviňování Maďarska z revizionizmu. Odhlédneme-li od této zaujatosti, což je, přiznám se, velmi těžké, skrývá kniha překvapivě mnoho údajů a hodnocení maďarské otázky vychází jako ne tak pokřivené.

Dalším zdrojem, ke kterému přihlížím, je kniha Laszló Tiparyho *Szülföldem szép határa...* Pan Tipary jako pamětník a kronikář malé obce popsal jeden konkrétní lidský osud, příběh své ženy, poslané na nucené práce do Čech. Tato knížka a i osobní rozhovor s autorem mi mnoho věcí ozřejmily.

1. Historický úvod

Slovensko–maďarské vztahy jsou poznamenány řadou událostí. Dodnes ve slovenské společnosti přežívají některé domnělé či pravdivé mýty, například o tisícileté porobě a upění pod maďarskou nadvládou.⁵ O národnostní útlaku jako takovém lze hovořit od druhé poloviny 19. století, po rakousko–uherském vyrovnání v roce 1867, zvláště po nástupu premiéra Kálmána Tiszy v roce 1875. V této době probíhala maďarizace, Matica slovenská byla zakázána a slovenské střední školy uzavřeny. Postupně se snižoval i počet slovenských základních škol, především po vydání takzvaných Apponyiho zákonů, maďarizace zanechala na Slovensku dlouhodobé následky. Došlo k asimilaci velkého počtu osob, zdroje uvádějí až kolem 400 tisíc.⁶ K pomadžaršování ale docházelo především ve velkých městech, hlavně Budapešť přitahovala velký počet pracujících v průmyslové výrobě. Na venkově byla situace odlišná, etnický charakter malé obce šlo změnit jen velmi složitě. Z tohoto důvodu se národnostní hranice mezi Maďary a Slováky v tomto období nezměnila a zůstávala od dob odchodu Turků stejná. Přičemž právě na pomadžarštění dnešního jižního Slovenska byla založena idea reslovakizace. Štefan Šutaj neustále operuje ve své knize s problémem velké etnické smíšenosti tohoto území. Nicméně o národnostní homogenitě oblastí jako Žitný ostrov (Csallóköz) lze jen těžko pochybovat. Naopak okolí Košic (odkud Šutaj pochází) smíšené bylo, v samotném městě žili především maďarsky hovořící obyvatelé, zatímco okolní vesnice byly z části slovenské a z části maďarské.

V maďarském povědomí největší křivdu představuje bezesporu Trianon. Na základě této mírové smlouvy ze 4. června 1920 ztratilo Maďarsko 71,5 % své původní rozlohy, navíc se 3,3 milionu Maďarů dostalo mimo hranice svého mateřského státu. V nově vzniklém Československu se tímto způsobem ocitlo přes milion Maďarů.⁷ Po odchodu mnohých z nich eviduje sčítání obyvatel z roku 1921 jen 745 tisíc obyvatel maďarské národnosti.⁸ V meziválečném období hledala maďarská menšina své místo,

⁵ K mýtům viz Krekovič, Eduard – Krekovičová, Eva – Mannová Elena (ed): *Mýty naše slovenské*, Bratislava, Academic Elektronik Press, 2005.

⁶ Lendvai, Paul: *Tisíc let maďarského národa*, Praha, Akademia, 2002 s. 263.

⁷ Podle sčítání obyvatel z roku 1910 podle Fehér, Csaba: *Never again 1945 – 1948*, Komárno, Museum maďarské kultury, 2006, s. 4.

⁸ Podle: Bělina, Pavel a kol.: *Dějiny zemí koruny české II.*, Praha, Paseka, 1995, s. 169.

především se těžko smiřovala se svou menšinovou pozicí. Československo se sice v mírové smlouvě zavázalo, že bude dodržovat práva menšin, praxe ale vypadala trochu jinak. I přes to fungovala v Československu nadále síť maďarských škol, i když se všechny maďarské univerzity z území Slovenska stáhly. Maďarskou menšinu zastupovaly v československém parlamentu dvě politické strany. Československá vláda prováděla pozemkovou reformu, kdy velké pozemkové vlastníky zbavovala majetku a na nově rozparcelované pozemky přicházeli osadníci z celé země. Podobný pokus o kolonizaci maďarských území ale neprobíhal v tak velkém měřítku, aby výrazněji změnil národnostní charakter území. Pamětník z řad maďarské menšiny vzpomíná na meziválečnou dobu vcelku pozitivně.⁹

Oblasti jižního Slovenska byly k Maďarsku připojeny zpět 2. listopadu na základě vídeňské arbitráže. Ministři zahraničních věcí Německa a Itálie s tichým souhlasem Velké Británie a Francie přiřkli Maďarsku území o rozloze 10 400 km² s téměř 860 tisíci obyvateli, z nichž se více než 504 tisíc hlásilo k maďarské národnosti.¹⁰ Podle Štefana Šutaje měla maďarská menšina na rozbití Československa velký vliv, především prostřednictvím Sjednocené maďarské strany (Egyesült magyar párt).¹¹ Podle mého názoru ale za vídeňskou arbitráží stále především snaha Maďarska po revizi hranic, postoj Sjednocené maďarské strany sice nebyl pročeskoslovenský, nicméně strana se aktivně na rozbití Československa nepodílela. Vídeňskou arbitráží se tedy velká část Maďarů dostala zpět do mateřské země, ale počáteční nadšení nevydrželo příliš dlouho. Na vedoucí místa dosazoval Horthyho režim své exponenty, komunistická strana, která v Československu legálně fungovala, a která měla mezi maďarskou menšinou řadu příznivců, byla zakázaná. I díky probíhajícímu válečnému konfliktu není vnímání tohoto období maďarskou menšinou příliš pozitivní.

⁹ Srov.: Tipary, László: Szülőföldem szép határa, Dunajská Streda, Lilium aurum, 2004.

¹⁰ Irmanová, Eva: Maďarsko a versailleský mírový systém, Ústí nad Labem, Albis international, 2002, s. 300.

¹¹ Šutaj, Štefan: Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945-1948, Bratislava, VEDA, 1993, s. 35.

2. Poválečná situace

Úvahy o řešení menšinové otázky v Československu se v průběhu druhé světové války výrazně měnily. Londýnská exilová vláda v čele s Edvardem Benešem se k menšinám zpočátku stavěla mírně, Beneš dokonce v říjnu 1939 prohlásil, že po obnovení Československa budou napraveny „chyby“, kterých se vláda za uplynulé dvě desetiletí vůči menšinám dopustila. První úvahy o vysídlení se objevily až v březnu 1940, ale mělo se jednat jen určitého počtu osob, protože vysídlení tří a půl milionu lidí bylo pro exilovou vládu nepředstavitelné. V této době se ještě Beneš klonil i k variantě odstoupení jistých území ve prospěch Německa a Maďarska. Od konce roku 1941 se však výrazně přitvrdil přístup k německé menšině, postupně se jediným cílem stalo prosadit odsun německé menšiny z Československa. Benešovi se postupně podařilo získat pro odsun Němců souhlas všech velmocí.¹²

Otázka maďarské menšiny se objevila o něco později. Jak poté Benešovi vyčítali mnozí slovenští představitelé, „exilová vláda neudělala potřebné kroky pro zpracování západního veřejného mínění a politických činitelů, aby přijali ve věci maďarské menšiny princip transferu“¹³. Pravdou je, že pro exilovou vládu byla německá otázka ze strategických důvodů daleko závažnější. A hlavně získat souhlas velmocí pro odsun Němců se ukázalo jako nepoměrně snadnější. Možnosti exilové vlády výrazně rozšířila návštěva Beneše v Moskvě v prosinci 1943. Sovětský svaz přislíbil svou podporu československým návrhům. Západní velmoci se ale k otázce odsunu maďarské menšiny vyjadřovaly odmítavě.

Stanovisko Benešovy vlády k maďarské otázce celkem překvapilo československé komunistické vedení v Moskvě. Komunisté do té doby neuvažovali o tak radikálním řešení. Pro nepříliš silnou pozici Komunistické strany Slovenska (KSS) znamenala maďarská menšina výraznou oporu. V meziválečné době měli komunisté mezi maďarským obyvatelstvem značné sympatie. Stanovisko komunistů se tak měnilo jen postupně. Nejprve navrhovali výměnu obyvatel, poté ale svůj přístup přitvrdili a rovněž prosazovali odsun.

Domácí odboj na Slovensku se podobným úvahám příliš nevěnoval. Slovenská národní rada (SNR) zaujala k maďarské menšině své stanovisko až v průběhu

¹² Vadkerty, Katalin: A belső kitelepítések és a lakosságcsere, Bratislava, Kalligram 1999, s. 256.

¹³ Řeč poslance Horvátha na schůzi Dočasného národního shromáždění dne 8.3. 1946, citováno podle: Šutaj, Štefan, Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945-1948 s. 25.

Slovenského národního povstání v létě 1944. Ve svých nařízeních požadovala potrestání zrádců a počítala s odsunem těch Maďarů, kteří se na jižní Slovensko přistěhovali po vídeňské arbitráži, tj. po 2. listopadu 1938. Vzhledem ke složité vojenské situaci celého povstání nemohla mít nařízení na maďarskou menšinu žádný vliv. I přesto podrobil Ján Bobák ve své knize vedení povstání velké kritice za to, že při řešení národnostního problému neprojevovalo žádný postoj a celou záležitost přenechalo londýnskému exilu.

Slovenští představitelé (především z Demokratické strany) měli k odsunu několik výhrad a zpočátku ho ani neprosazovali. Požadovali, aby Slovákům, kteří se z různých důvodů přihlásili k maďarské národnosti, bylo umožněno se opět vrátit ke slovenské národnosti. Představa, že mezi Maďary je velká část pomadžarštěných Slováků později vedla k programu reslovakizace. Nicméně důležitější příčinou reslovakizace byla snaha o asimilaci a nemožnost jiného řešení maďarské otázky. Druhý důležitý požadavek se týkal Slováků, žijících v Maďarsku, ale i v jiných státech.¹⁴ Těmto Slovákům mělo být zaručeno právo na „návrat do původní vlasti“, i proto slovenští představitelé prosazovali výměnu obyvatel mezi Maďarskem a Československem.

Edvard Beneš a exilová vláda pohlížela na menšiny jako na zdroj konfliktů. Právě německá a maďarská menšina se, podle jejich názoru, nejvíce přičinily na rozpadu Československa. Všichni příslušníci maďarského etnika měli být potrestáni na základě kolektivní viny. V otázce provinění Maďarů se jednotliví autoři rozcházejí. Štefan Šutaj píše: „Opatření vůči obyvatelstvu maďarské národnosti byla i důsledkem špatných slovensko–maďarských vztahů, a to v období předtrianonském. Byla i důsledkem snah horthyovského Maďarska, ale i činnosti menšinových maďarských politických stran na Slovensku, které se snažily o revizi trianonských hranic v době před začátkem druhé světové války.“¹⁵ Špatnými vztahy míní autor pravděpodobně důsledky maďarizační politiky uherské vlády v letech 1875-1918. Podle mého názoru ale na úvahy o odsunu neměla maďarizační politika devatenáctého století vůbec žádný vliv, protože odsun iniciovali především čeští exiloví politici. Ve zdůvodňování oprávněnosti odsunu se nicméně i podobné argumenty objevovaly. Při úvahách o odsunu hrál daleko větší roli postoj maďarské menšiny k Československu a k vídeňské arbitráži. Jak jsem již popsal v úvodu, „vina“ maďarské menšiny se rozhodně nedá hodnotit jako jednoznačná. Strana Egyesült magyar párt (Sjednocená maďarská strana) sice nestála na

¹⁴ Slovenské menšiny se nacházely především v Jugoslávii a Rumunsku, později došlo k repatriaci Slováků z Bulharska a z některých západoevropských zemí.

¹⁵ Šutaj, Štefan: Maďarská menšina na Slovensku v letech 1945-1948, s. 35.

pročeskoslovenských pozicích, ale tato strana se na rozbití Československa výrazněji nepodílela.

K otázce odsunu se velmi ostře staví Ján Bobák: „Můžeme říct, že slovenské společnosti byly cizí názory o totálním vysídlení veškerého obyvatelstva německé a maďarské národnosti tak, jak se touto otázkou zaobírala české emigrace – ať už v Londýně, nebo v Moskvě. Právě naopak, ve všeobecnosti se uvažovalo o zabezpečení základních národnostních práv pro občany Slovenské republiky, ať už německé, maďarské nebo rusínské národnosti.“¹⁶ Snahy o odsun označuje za etnickou čistku.

Katalin Vadkerty ve své knize cituje Zoltána Fábryho. „Celá akce vystěhovat Maďary je nejeklatatnějším porušením lidských práv, kterému posloužil jako precedens jenom fašismus. Ale převzít tento precedens a zopakovat proceduru znamená převzít a opakovat fašismus. Tedy výraz neofašismus přesně vystihuje dnešní politickou akci. Bez fašistického myšlení by se nemohla uskutečnit.“¹⁷

Poté, co i komunisté vyhlásili, že se radikálnímu řešení osudu maďarské menšiny nebudou bránit, stala se maďarská otázka předmětem mezinárodních jednání. V lednu 1945 se v Moskvě uskutečnila jednání o příměří s Maďarskem. Československý velvyslanec Zdeněk Fierlinger se zúčastnil jednání o podmínkách příměří. Československá delegace prosazovala, aby se do smlouvy o příměří dostala i pasáž o transferu a výměně maďarského obyvatelstva z ČSR. Americký velvyslanec Harriman ale odmítl jednat o čemkoliv, co by připomínalo transfer obyvatel, britský zástupce Balfour byl rovněž proti s odůvodněním, že podobné věci patří až do mírové smlouvy. Dohoda o příměří, podepsaná v lednu 1945, tak obsahovala jen anulování vídeňské arbitráže a odsun maďarského vojska a státních zaměstnanců (tzv. anyási) z území jižního Slovenska.

Osud anyásů tvoří samostatnou kapitolu. Název vznikl z maďarského anyaország – mateřská země, jednalo se tedy o maďarské státní příslušníky, kteří přišli na jižní Slovensko po vídeňské arbitráži. Nejednalo se pouze o úředníky, vojáky a učitele, znovu připojená území přitahovala i prosté rolníky; řada osob se sem přistěhovala za příbuznými. V přístupu k anyásům se exiloví i domácí představitelé shodli na nutnosti vysídlení. Vystěhovávaní anyásů začalo bezprostředně po válce, oficiálně v květnu 1945, někteří maďarští státní příslušníci ale opustili jižní Slovensko

¹⁶ Bobák, Ján: Maďarská otázka v Česko-Slovensku (1944 – 1948), Martin, Matica slovenská, 1996, s. 17.

¹⁷ Vadkerty, Katalin: A deportálások, Bratislava, Kalligram, 1996, s. 58.

již předtím. Podle oběžníku Pověřenectví vnitřní z 5. května 1945 mělo být vedle anyásů vysídleni i funkcionáři Magyar nemzeti párt (Maďarské národní strany) a maďarská inteligence. Zakazovalo se vysídlení komunistů, odborných pracovníků a lékařů. Podle Katalin Vadkerty probíhalo vysídlování velice tvrdě. „Dva ozbrojenci a jeden civil (ovládající maďarštinu) vyzvali vybrané maďarské rodiny, aby si na základě písemného rozhodnutí, pod kterým často chyběl podpis, ihned nebo do několika hodin – obvykle pod dohledem ozbrojených osob – sbalili pro život nejnnutnější věci, kterých hmotnost nepřesáhne 20 kilogramů na osobu. Potom je doprovodili na nejbližší železniční stanici nebo na maďarsko – slovenskou hranici.“¹⁸ Žádný z dalších autorů se otázce anyásů podrobněji nevěnuje. Do konce června opustilo Slovensko 31 780 lidí¹⁹ a odsun této skupiny obyvatel vlastně skončil.

Jak již bylo řečeno, zaujímali slovenští představitelé k maďarské menšině zpočátku mírný postoj. Dokonce se uvažovalo i o menšinových právech. Dá se říci, že přetrvával princip reciprocit z období Slovenského štátu. Podle tohoto principu zaručoval stát maďarské menšině stejná práva, jaká měli Slováci v Maďarsku. Postoj všech slovenských představitelů se změnil po obeznámení se s představami exilových politiků a zvláště po vyhlášení Košického vládního programu.

K vyhlášení Košického vládního programu došlo v dubnu 1945. Československo se deklarovalo jako národní stát Čechů a Slováků. Pro maďarské obyvatelstvo nejdůležitější bod VIII. stanovoval, že se státní občanství zaručovalo jen antifašistům a těm, kteří prokážou, že se aktivně účastnili bojů za obnovení Československa. Tito lidé mohli podat žádost a československé úřady měli o každé žádosti zvláště rozhodovat. Systém optací ale v praxi příliš nefungoval. Pražská vláda i přes předcházející vyhlášení doporučila těm Maďarům, kteří bojovali za obnovu ČSR, aby se rovněž vystěhovali.²⁰ Košický vládní program zásadním způsobem ovlivnil představy domácích politiků. Během krátké doby začaly všechny slovenské politické síly uvažovat již výhradně o vysídlení a výměně obyvatel.

Vztahy mezi Maďary a Slováky na jižním Slovensku se dají označit za relativně klidné. Rozhodně zde neprobíhaly žádné masové formy „divokého odsunu“ (vyhánění) jako v českém pohraničí. Ján Bobák tento fakt vyzdvihuje: „Na Slovensku se neuskutečnily žádné násilné akce proti Maďarům, v důsledku kterých by toto

¹⁸ Vadkerty, Katalin: A belső kitelepítések és a lakosságcsere, s. 256.

¹⁹ převzato z Kaplan, Karel: Pravda o Československu, s. 97.

²⁰ Originální dokument citováno podle: www.just.wz.cz/view.php?cisloclanku=2006041001 (staženo dne 30.4.2007).

obyvatelstvo muselo utíkat do Maďarska, jako to bylo v případě etnických čistek v českém pohraničí, uplatňované vůči Němcům, které měli jednoznačně genocidní charakter²¹. Vinu na následném růstu klade Ján Bobáka výhradně na československé představitele. Podle něj se z menšinové otázky stala politická karta v nadcházejícím soupeření KSS a Demokratické strany (DS).²²

Štefan Šutaj zmiňuje pouze výjimečné pokusy o vysídlení, kdy dodává, že iniciátoři těchto pokusů (vojenští velitelé) neušli trestu. Katalin Vadkerty jako jediná píše o destabilizujícím faktoru – partyzánech.

Partyzáni tvořili velmi soudržnou a iniciativní skupinu. Mezi partyzány se počítali nejen aktivní účastníci povstání, ale i osoby vlastníci průkaz partyzána, tedy dost často lidé, kteří se bojových akcí ani neúčastnili. Postoj partyzánů charakterizovala nevraživost vůči maďarské menšině, partyzáni požadovali od vlády tvrdý přístup. Trvali na urychlené konfiskaci majetku, zákazu používání maďarštiny na veřejných prostorech a na vysídlení Maďarů. Jejich akce a majetkové požadavky uváděly do rozpaků i státní správu.

První nástin plánu na celkové vysídlení maďarského obyvatelstva přednesl ministr financí Vavro Šrobár. Podle jeho představ mělo být z každé obce vyvezeno 70% Maďarů, především majetní lidé, inteligence, bohatší rolníci, politicky nespolehliví a šlechta, ponechat chtěl Šrobár dělníky, rolníky, všechny, kteří mluvili slovensky, a starce nad 60 let. Následoval soupis majetku, který si mohou vysídlení vzít. Plán počítal s odchodem 400 000 Maďarů a již vyčísloval kolik na tom vláda vydělá²³. V závěru shrnul všechny argumenty pro vysídlení. Za prvé „Maďaři jsou a vždy budou spojenci Němců vůči Slovanům“, za druhé Stalin přímo vyzývá k vyhnání Maďarů s odůvodněním, že „lepší příležitost se již nenaskytne“. Za třetí statistika: koncem 18. století prý žilo v Uhersku 25% slovenského obyvatelstva, koncem 19. století již jen 10%. „Ztratili jsme za 130 let asi 3 800 000 duší. To je naše daň krve Maďarům, že Arpád a Arnulf rozmetali dědictví Svatoplukovo...“ V posledním bodě následuje výzva. „Je povinností každého Slováka, aby svému národu zabezpečil spokojenou budoucnost.“²⁴ Tento dokument velmi dobře ilustruje přístup vlády k maďarské otázce.

Vláda se snažila o výměnu obyvatel s Maďarskem a počítala s následným transferem zbývajících Maďarů. Do plánu se již zapojili i představitelé slovenských

²¹ Bobák, Maďarská otázka v Česko-Slovensku, s. 52.

²² Tamtéž, s. 52.

²³ asi 4 miliardy Kč.

²⁴ Návrh Dr. Vavra Šrobára, ministra financí ČSR na odsun Maďarů ze Slovenska v roce 1945.

stran. Stanovisko Demokratické strany vycházelo z principu kolektivní viny. Počítalo, že po výměně a odsunu zůstane asi 50-70 tisíc Maďarů, kteří se zřeknou svých menšinových práv a prohlásí, že splývají se slovenským národem. Následně měli být rozsídleni po celém Slovensku. Také komunisté volali po energické očistě Slovenska od Maďarů.²⁵

Od května 1945 začal hrát důležitou roli i prvek sociální. Obyvatelům severního a východního Slovenska vláda slíbila zemědělský majetek a půdu. Lidé z oblastí postižených válečnými operacemi počítali s tím, že jako náhradu za svůj zničený majetek obdrží pozemky na jihu Slovenska. Ozvali se rovněž i představitelé zahraničních Slováků. Vyjádřili mínění, že se asi 430 tisíc Slováků²⁶ chystá na „návrat“ do vlasti. Tyto tlaky přispěly k ještě většímu úsilí vlády o vysídlení.

Karel Kaplan o pokusech o vyhánění píše: „...vysídlení probíhalo již od konce března...šlo o živelné vyhánění občanů maďarské národnosti nebo o jejich vynucené útky do Maďarska. Vojenská oblastní správa ...dala pokyn, aby občané maďarské a německé národnosti byli přinuceni, kromě antifašistů, opustit do čtyřiaadvaceti hodin území republiky. Pokyn nebylo možno splnit, nicméně k případům naznačeného postupu přece jen docházelo.“²⁷

Vysídlení maďarské menšiny vyžadovalo souhlas velmocí. Československá vláda si od jednání Postupimské konference slibovala, že kromě řešení německé otázky se konference bude zabývat i otázkou maďarskou. Podporu pro své řešení nacházela ČSR pouze u Sovětského svazu. Jako velké zklamání tak zapůsobily na ČSR výsledky konference. Maďarská otázka se ani nedostala na program jednání. V den konce konference vydal E. Beneš dekret s číslem 33, podle kterého přišlo německé a maďarské obyvatelstvo o státní občanství. Představy o jednostranném vysídlení se tak zdály být neprůchodné, československá vláda musela počítat s jinými řešeními – s výměnou obyvatel, vnitřní kolonizací a reslovakizací.

Důležitým činitelem, o kterém jsem se doposud nezmínil, byla sovětská armáda, s jejíž podporou vládní funkcionáři při pokusu o vysídlení počítali. Role sovětské armády se nakonec neukázala tak zásadní. Sovětští velitelé dost často slovenským úřadům bránili v odsunu. Na toto téma se rozhořel spor mezi českými a slovenskými představiteli, Fierlinger například zdůvodňoval nespolupráci sovětské armády špatnou

²⁵ Kaplan, Pravda o Československu, s. 95.

²⁶ Tamtéž, s. 97.

²⁷ Tamtéž, s. 99.

přípravou vysídlovacích akcí ze strany slovenských úřadů. Špatná příprava celé akce patrně opravdu zapříčinila nezapojení Sovětské armády. Druhý důvod spočíval v tom, že se sovětské okupační orgány v Maďarsku bály přílivu uprchlíků a destabilizace země, takže si vysídlení nepřály.

I přestože se zamýšlené vysídlení neuskutečnilo, byla situace maďarské menšiny mimořádně obtížná. Od Košického vládního programu, respektive jeho právním uskutečněním - dekretem 33/1945, ztratili Maďaři státní občanství. Nejisté právní postavení vyvolávalo strach. Na obyvatele se nevztahovaly zákony, jejich majetek začal být podle nařízení Slovenské národní rady konfiskován a jim hrozilo, že budou vysídleni do Maďarska. Státní zaměstnanci přišli o práci. Nevyplácely se důchody ani jiné státní dotace. Část Maďarů byla povolána na nucené práce do Čech. Asi 32 tisíc obyvatel²⁸ uteklo nebo bylo donuceno k útěku.

²⁸ Šutaj, Štefan – Mosný, Peter – Olejník, Milan: Prezidentské dekrety Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku, Bratislava, Veda, 2002, s. 39.

3. Deportace na nucené práce

Veřejně prospěšné práce začínají na území Československa již s příchodem sovětských vojsk na jaře 1945. Do roku 1948 proběhlo několik etap veřejných prací. Každá fáze měla trochu jiné příčiny, každá se maďarské menšiny dotkla v jiné míře a proto se hodnocení (i pojmenování) jednotlivých fází značně liší. V poválečné době se s veřejnými pracemi setkáváme i v jiných státech. Hlavním úkolem těsně po válce bylo odstranit škody způsobené válkou. V československém případě ale měly veřejné práce i několik dalších důvodů. Kromě rekonstrukce země se veřejnými pracemi řešil dlouhodobý nedostatek pracovní sil, československá vláda ale použila veřejné práce i k pokusu o vyřešení problému maďarské menšiny.

První náborů na veřejné práce probíhaly na jaře 1945, bylo nutné opravit základní infrastrukturu, silnice, mosty, železniční tratě. „Veřejné práci již tehdy charakterizovala národnostní diskriminace, protože policejní orgány mobilizovaly muže maďarské národnosti od 14 do 60 let.“²⁹ Podle Katalin Vadkerty hodnotí slovenská historiografie první fázi nucených prací jako oprávněnou, kvůli co nejrychlejšímu odstranění válečných škod. Zastrahování a násilí je prý hodnoceno jako „individuální akce útvarů veřejné bezpečnosti“.³⁰ Štefan Šutaj skutečně zdůrazňuje tehdejší motivy jako snahu „o odstranění škod a zabezpečení výživy obyvatel“³¹. Podobná pracovní nasazení probíhala na celém Slovensku. Nicméně autor připouští, že nikde jinde na Slovensku se tak nadělo na etnickém základě a v pracovních táborech. Zmínka o „vlastní aktivitě bezpečnostních složek“ se v knize nachází, na druhou stranu ale Šutaj dodává, že tyto první pokusy o nucený přesun obyvatel maďarské národnosti byly podepřeny i stranickým usnesením ÚV KSS. Jak ale nakonec dodává, podobné přinucování k práci ani nemělo legislativní krytí.

S prvními celostátně organizovanými nucenými pracemi se začalo v září roku 1945. Jako právní podklad sloužily dva dekrety. Dekret prezidenta 71/1945 určoval pracovní povinnost osob zbavených státního občanství. Další dekret, číslo 88/1945, stanovoval všeobecnou pracovní povinnost pro všechny muže od 16 do 55 let a pro ženy od 18 do 45.³² Od října do prosince roku 1945 probíhala první etapa deportací na nucené

²⁹ Vadkerty, Katalin: A deportálások, s. 35.

³⁰ Tamtéž, s. 35.

³¹ Šutaj, Štefan: Maďarská menšina, s. 63.

³² In: Benešovy dekrety, nejvýznamější dokumenty v plném znění, Pardubice, Filip Trend, 2002.

práce, rekrutovaní pracovníci putovali především do středočeských okresů. Na bývalá německá území se stahovalo české obyvatelstvo a proto ve vnitrozemí začala chybět pracovní síla.

Podle Kaplana prováděla rekrutaci především bezpečnost a narazila na odpor některých postižených Maďarů. „Mnozí se vzpírali, utkali...bezpečnost musela často provádět své akce v noci, tajně občany odvažela, dokonce došlo k několika případům použití zbraní proti odporujícím.“³³ Podle nařízení slovenských orgánů měly být přesídlovány celé rodiny, nikoliv jen práceschopné obyvatelstvo.³⁴ Kaplan již tuto fázi hodnotí jako pokus o vnitřní kolonizaci, tedy o přesun a rozptýlení příslušníků maďarské menšiny do českého a slovenského prostředí za účelem snadnější asimilace a snížení koncentrace Maďarů u hranic s Maďarskem. Kaplan svá tvrzení dokládá i shrnutím rozhovoru státního tajemníka Vlado Clementise s Vorošilovem, předsedou spojenecké kontrolní komise v Maďarsku: „Proč neuděláme z maďarské otázky otázku vnitropolitickou? Když vyhadíme tři miliony Němců, mohli bychom snad usadit na příslušné místo tři sta tisíc Maďarů.“³⁵ Citovaný výrok zazněl na zasedání vlády v září 1945, tedy nedlouho před začátkem první fáze deportací.

Kniha *Prezidentské dekréty...* slovenských historiků ale hodnotí první fázi jinak. Přesun Maďarů měl podle nich „zjevně charakter využití pracovní povinnosti, pracovní mobilizace, která je typickým jevem poválečného období.“³⁶ Zmiňuje se sice o represivním a etnickém charakteru ale podle mínění slovenských historiků se nejednalo o pokus o vnitřní kolonizaci, protože „na práce odcházelo práceschopné obyvatelstvo, ne celé rodiny“.³⁷

Celkové hodnocení této první fáze se u Katalin Vadkerty hledá obtížně. Autorka se zmiňované části deportací věnuje podrobně, uvádí celou řadu konkrétních případů nuceného rekrutování na práce, střelby do neozbrojených civilistů a smrtelných zranění.³⁸ Z konkrétní popisů vyplývá, že se jednalo především o práceschopné muže, i když autorka zmiňuje i deportace celých rodin. Slovenské úřady údajně žádaly o sepsání majetku deportovaných, aby za nimi mohla být poslána celá jejich rodina, z toho se dá

³³ Kaplan, Karel: *Pravda o Československu*, s. 118.

³⁴ Tamtéž. s. 119.

³⁵ Tamtéž. s. 118.

³⁶ Šutaj, Štefan – Mosný, Peter – Olejník, Milan: *Prezidentské dekréty Edvarda Beneša*, s. 48.

³⁷ Tamtéž, s. 48.

³⁸ Nejvíce mě zarazil případ, kdy byli na nucené práce odvedeni 4 příslušníci židovské obce, kteří se právě vrátili z koncentračních táborů, na nátlak KSS se ale naštěstí deportaci vyhnuli.

vyčíst, že se i podle Katalin Vadkerty jednalo o první pokus o vnitřní kolonizaci. Nicméně celkové zhodnocení daného období jsem v knize postrádal.

Co se počtu zasažených osob týče, ani zde se jednotliví autoři neshodují. Vadkerty uvádí 9247, Ján Bobák 9400, Štefan Šutaj něco okolo 12 tisíc a Karel Kaplan se o přesném čísle nezmiňuje.

V následujícím období dochází k postupnému návratu těchto osob, především formou útěků. Další fáze nucených prací se ukázala jako daleko zásadnější svým rozsahem i dopadem. Akce probíhala mezi červencem 1946 až únorem 1947 a měla vyřešit několik problémů zároveň. V létě 1946 se začal projevovat akutní nedostatek pracovních sil. Po vysídlení německého obyvatelstva se nedostávalo pracovníků především v pohraničních oblastech, vláda proto chtěla uspořádat nábor pracovních sil na území jižního Slovenska, které měly být v českém pohraničí usazeny trvale.³⁹ Pokus o nábor probíhal na přelomu července a srpna, vláda očekávala, že se přihlásí 40 – 50 tisíc Maďarů. V této jediné části se skutečně dá hovořit o dobrovolném náboru. Na druhou stranu nábor skončil naprostým neúspěchem. Maďarské obyvatelstvo žijící v neustálém strachu o svou existenci nechtělo opouštět své domovy, a proti se k náboru přihlásilo jen 1932 osob. Celá akce se nazývala „Pomoc Slovenska českým zemím při zemědělských pracích“, a jak zdůrazňují slovenští historikové (Šutaj a zvláště Bobák) v Čechách a na Moravě v roce 1947 pracovalo více než 250 tisíc Slováků.

Vynucená část „náboru“ začala v listopadu roku 1946. Československá vláda se opatření snažila odůvodňovat potřebou pracovních sil. Zdůrazňování právě této potřeby mělo vyvrátit oprávněné námitky Maďarska, že podobný postup porušuje zásady Dohody o výměně obyvatel (viz další kapitola). Národnost deportovaných se neuváděla jako důležité hledisko, na výměru o nucených pracech zůstávala kolonka národnost nevyplněna. Výměr byl doručován maďarské menšině několik dní před samotnou deportací. Poté v stanovený den obklopila vesnici rojnice 120- 150 vojáků. O tom, že se skutečně jednalo o pokus o trvalý přesun obyvatel svědčí i to, že deportacím podléhaly celé rodiny. Jako právní podklad sloužil již zmíněný dekret číslo 88/1945, podle kterého se k veřejně prospěšným pracím povolávali práceschopní muži a ženy, oficiálně bez rozdílu národnosti, kteří neměli stále zaměstnání (§3 část třetí). Z působnosti dekretu

³⁹ Kaplan, Karel: Pravda o Československu, s. 118.

měli být vyňati studenti, těhotné ženy a ženy pečující o dítě, i toto bylo v praxi naprosto ignorováno. V této fázi postihl odsun na práci 41 640 osob maďarské národnosti.⁴⁰

Československá vláda si od deportací slibovala, že se tak uvolní domy a pozemky a na místo Maďarů bude na jih Slovenska dosazeno buď obyvatelstvo ze severu a východu Slovenska nebo ti Slováci, kteří přišli do Československa ze zahraničí. Dalším důležitým důvodem pro podobný odsun byla skutečnost, že se Československo snažilo přitlačit na Maďarskou vládu, aby začalo s uskutečňováním výměny obyvatel.

Poměrně zajímavým bodem problematiky je už vlastní pojmenování celého procesu. Katalin Vadkerty a ostatní maďarští autoři (Csaba Fehér i László Tipary) používají výrazu deportace (deportálások). Slovenští autoři, především v knize Prezidentské dekrety, se kloní spíše k pojmu odsun k nuceným pracem. Ján Bobák vedle nedobrovolného náboru zdůrazňuje ten dobrovolný (kvůli vysoké účasti Slováků), takže z textu se dá vyčíst, že se práce staly nedobrovolnými především díky neochotě maďarské menšiny přihlásit se dobrovolně. V Bobákově knize jsou sice zmíněny všechny důvody, které vedly vládu k celé akci, ale výrazně dominuje hodnocení, že se odsun odehrával především kvůli nedostatku pracovních sil. Na druhou stranu Bobák nucené práce kritizuje a osoby přinucené k práci nazývá „novodobými otroky“⁴¹.

Maďarské publikace se danému období věnují se zvýšenou pozorností. Hlavní část knihy László Tiparyho je věnována právě deportacím, rovněž i kniha Csaby Féhéra klade na deportace největší důraz. Pro všechny tři knihy (včetně knihy Deportálások od Katalin Vadkerty) je charakteristický detailní popis hrůz a utrpení, které si deportovaní museli prožít. Mezi nejčastěji zmiňované patří nucenost samotného náboru (v době kolem Vánoc)⁴², strastiplná cesta v zimním období v chladných dobytčích vagonech, nedůstojné „otrocké trhy“ a konečně i počáteční špatné zacházení českých majitelů, kteří předpokládali, že jim vezou válečné zločince. V závěrečných shrnutích přirovnávají knihy dění k fašismu. „4. listopadu 1946 osidlovací úřad vydal nařízení, které umožňovalo deportace Maďarů, a podle vzoru židovských zákonů se v nařízení stanovovalo, koho je nutné považovat za Maďara“⁴³ Katalin Vadkerty v této souvislosti cituje prohlášení tehdejšího ministra zahraničních věcí Maďarska Jánose Gyöngyösiho:

⁴⁰ Šutaj, Štefan – Mosný, Peter – Olejník, Milan: Prezidentské dekrety Edvarda Beneša, s. 48.

⁴¹ Bobák, Ján: Maďarská otázka v Česko-Slovensku, s. 124.

⁴² Tipary, László: Szülőföldem szép határa, s. 67-75.

⁴³ Fehér, Csaba: Never again 1945 – 1948, s. 16.

„Československá policejní moc deportuje, deportuje podle německého modelu, je přeci všeobecně známé, že i Židy brali do Německa na veřejné práce.“⁴⁴

Štefan Šutaj se v jisté pasáži snaží o zhodnocení slovenského pohledu: „Tato akce byla uskutečňována v zimních měsících, za asistence vojska a bezpečnosti, ve studených vagonech a často i za dramatických okolností, kdy se část osob určených na odsun pokoušela o útěk. Tuto, lidskou stránku zatím reflektuje a zdůrazňuje především maďarská historiografie. Slovenská historiografie...i v současnosti zdůrazňuje, že se akce netýkala jen Maďarů, ale i Slováků.“⁴⁵

Další části problematiky, po které jsem pátral, tvoří zmínky o mezinárodním ohlase na deportace. Karel Kaplan se zevrubně zmiňuje o mnoha diplomatických přestřelkách a tiskových kampaních mezi Maďarskem a Československem. V knihách slovenských autorů jsem toho o mezinárodních či mezistátních reakcích a protestech příliš nenašel. Jenom Ján Bobák dodává, že byly „maďarské protesty revizionistické“⁴⁶, říká to i přes to, že se s deportacemi jako takovými neztotožňuje. U maďarských autorů je naopak protestům ze zahraničí věnován velký prostor, Csaba Fehér zmiňuje iniciativu maďarského primase Józsefa Mindszentyho, Katalin Vadkerty zase omezený ale přeci jen mezinárodní ohlas na dění v Československu.

Návrat deportovaných probíhal již od jara 1947, množily se útěky. K definitivnímu návratu většiny osob došlo až po únoru 1948. Z důvodu zlepšení vztahu mezi Československem a Maďarskem, nyní již spojenci v socialistickém bloku, umožňovala československá vláda návrat většiny deportovaných, dokonce formou organizovaných transportů. Lidé vracející se z nucených prací se ale nezdálo, že neměli kam vrátit, jejich dům mezitím přidělili slovenskému kolonistovi.

⁴⁴ Vadkerty, Katalin: A deportálások, s. 58.

⁴⁵ Šutaj, Maďarská menšina, s. 99.

⁴⁶ Bobák, Maďarská otázka v Česko-Slovensku, s.131.

4. Výměna obyvatel

Po Postupimské konferenci museli českoslovenští představitelé začít přemýšlet o jiné variantě, jak se zbavit maďarské menšiny. Uskutečnění jednostranného odsunu již nevypadalo příliš reálně. Představitelé velmocí se dohodli na odsunu německé menšiny, o Maďarech ale nepadla ani zmínka. Ministr zahraničních věcí Jan Masaryk se sice snažil interpretovat postupimské rozhodnutí tak, že se vztahuje i na maďarskou menšinu, ale zvláště americká strana odpověděla zcela rozhodně, že se Postupim Maďarů netýká.⁴⁷ Československá vláda se tedy musela začít orientovat místo odsunu na výměnu obyvatel s Maďarskem. V úvahách tehdejších vládních činitelů existovaly značně přehnané představy o tom, že v Maďarsku žije přibližně stejně Slováků, jako je v Československu Maďarů.

Otázku výměny vnímali čeští a slovenští představitelé poněkud diferencovaně. Pro československou vládu vyvstala výměna až jako další možnost jak se zbavit maďarské menšiny, když už nevyšel jednostranný odsun. Slovenští politici prosazovali výměnu od začátku (vedle jednostranného odsunu), v důležitosti repatriace zahraničních Slováků se všechny politické strany shodovaly.⁴⁸ Velmocí daly najevo, že jsou výměně nakloněné, ale tato otázka měla být podle nich řešena bilaterální dohodou mezi Československem a Maďarskem.⁴⁹ Situace v Maďarsku nicméně neumožňovala okamžité řešení.

Maďarsko neprojevovalo o jednání velký zájem, maďarský ministr zahraničí János Gyöngyösi ve svém projevu nechal slyšet, že otázka nic neřeší, protože by se k případné výměně stejně přihlásilo jen 75 tisíc Slováků.⁵⁰ Situace na podzim roku 1945 vypadala pro Maďarsko příznivě. V blížících se volbách se velmocí snažily podpořit své favority a jednání o výměně by jakékoli politické straně jen ubralo popularitu. Do listopadových voleb se tedy v jednáních nepokročilo. Volby skončily vítězstvím Nezávislé malorolnické strany (Független kisgazdapárt) s 57 %, Maďarská komunistická strana (MKP) získal jen necelých 17%.⁵¹ Jednání se obnovila až v prosinci a probíhala s přestávkami až do února 1946. Stanoviska obou stran se

⁴⁷ Kaplan, Karel: Pravda o Československu 1945 – 1948, s. 100.

⁴⁸ Štefan: Maďarská menšina na Slovensku, s. 51.

⁴⁹ Kaplan, Karel: Pravda o Československu, s. 101.

⁵⁰ Kaplan, Karel: Pravda o Československu, s. 101.

⁵¹ Csorba, Csaba – Estók, János – Salamon, Konrád: Magyarország képes története, Budapest, Magyar könyvklub, 2001, s. 214.

naprosto rozcházela. Československá strana chtěla výměnu obyvatel a jednostranný odsun zbývající části, maďarská strana s výměnou v podstatě souhlasila, ale chtěla, aby Československo vrátilo maďarské menšině občanství a zajistilo jí všechna práva včetně národnostních. Maďarsko rovněž vyjádřilo ochotu přijmout i další obyvatelstvo, ale včetně půdy, což československá strana samozřejmě odmítla.⁵²

Průlom v nastal až v lednu 1946, kdy maďarská strana projevila ochotu k jednání. Jednotliví autoři se neshodují v tom, co přesně vedlo maďarskou delegaci k tomuto kroku. Bezpochyby za tím stálo i odesílání maďarského obyvatelstva na nucené práce na podzim roku 1945. Csaba Fehér ale zdůrazňuje především tlak Sovětského svazu přes Spojeneckou kontrolní komisi.

Dohoda o výměně obyvatelstva mezi Československem a Maďarskem byla podepsána 27.2.1946. Československo mohlo ze svého území vysídlit tolik Maďarů, kolik se k přesídlení dobrovolně přihlásí Slováků v Maďarsku. Jednostranně mohli být vysídleni jen ti, kteří se dopustili válečných zločinů, jejich počet omezovala smlouva na tisíc osob.⁵³ Československá vláda se zavázala, že přeruší represivní akce vůči maďarské menšině. Do smlouvy byli rovněž zahrnuti i osoby, jež uprchly z Československa ještě před podepsáním dohody, což v praxi znamenalo, že měly nárok na svůj majetek. Toto hodnotí Šutaj jako veliký ústupek ze strany Československé vlády, podle údajů až 33 tisíc Maďarů opustilo své domovy mimo působnost Dohody.⁵⁴ Pro snadnější řešení případných sporů vznikla smíšená československo–maďarská komise, pro přesvědčování Slováků v Maďarsku k odchodu vznikla Československá přesídlovací komise.

V otázce důležitosti role slovenské menšiny v Maďarsku pro zkoumané téma se jednotliví autoři značně liší. Slovenští autoři samozřejmě přikládají slovenské otázce v Maďarsku velkou váhu. Štefan Šutaj velmi často srovnává situaci maďarské menšiny v Československu právě s pozicí maďarských Slováků, několik kapitol jeho knihy končí právě popisem jejich postavení.⁵⁵ Naproti tomu maďarští historikové se maďarským Slovákům věnují jen v částech o výměně obyvatel. Z řady opět výrazně vybočují názory Jána Bobáka. Na několika místech se objevuje zmínka o „půlmilionové slovenské

⁵² Kaplan, Karel: Pravda o Československu, s. 105.

⁵³ Šutaj, Štefan: Maďarská menšina, s. 71.

⁵⁴ Šutaj, Štefan – Mosný, Peter – Olejník, Milan: Prezidentské dekréty Edvarda Beneša v povojnovom Slovensku, Bratislava, VEDA, 2002, s. 48.

⁵⁵ Šutaj, Štefan: Maďarská menšina, s.15.

menšiny⁵⁶, což není prezentováno jako představa tehdejších československých činitelů, ale jako fakt. Podle oficiálního sčítání obyvatel žilo v roce 1941 na území Maďarska⁵⁷ 75 877 obyvatel slovenské národnosti⁵⁸. I když budeme počítat s jistým zkreslením statistik (které bude v tomto případě asi větší než obvykle) půl milionu se nikdy nedopočítáme. Každá z knih se rovněž věnuje problematice přesvědčování příslušníků slovenské menšiny, aby zůstali v Maďarsku. Karel Kaplan zmiňuje snahu o zlepšení postavení Slováků zřízením vlastní organizace, dvou slovenských deníků a gymnázia, slovenští rolníci měli rovněž právo na přiděl půdy z pozemkové reformy.⁵⁹ Slovenští autoři zmiňují spíše negativní nátlak, Ján Bobák dokonce teror a zastrašování⁶⁰, které se ale opět u ostatních autorů nikde neobjevují.

Realizace samotné výměny se oddalovala. Nejprve bylo nutné shromáždit všechny údaje o těch, kterých se měla výměna týkat. Československá vláda předložila seznam 106 tisíc osob, určených k vystěhování, počet osob hlásících se k přestěhování z Maďarska uvádějí statistiky kolem 95 tisíc.⁶¹ Výměnu obyvatel kromě toho brzdily i hospodářské podmínky (nedostatek vlaků) a hlavně neochota Maďarska. Posun v řešení maďarské otázky si československá vláda slibovala od Pařížské mírové konference, Maďarsko od konference také očekávalo mnoho.

Mírová konference probíhala v Paříži od 29.července do 15. října 1946. Československo přišlo na konferenci s požadavkem drobné korekce hranice v okolí Bratislavy, anulací vídeňské arbitráže a prosazením odsunu 200 tisíc příslušníků maďarské menšiny. Československo použilo argument, že menšiny jsou potenciálním zdrojem konfliktů, tedy podobné zdůvodnění, jaké bylo použito při odsunu německé menšiny z východní Evropy. Vláda na konferenci očekávala odpor Velké Británie a Spojených států proti myšlence odsunu, proto zvažovala, zda má vůbec tento požadavek předložit, nakonec se do československých návrhů přeci jen dostal.⁶²

Maďarsko chtělo především vyjednat národnostní práva pro maďarskou menšinu v ČSR, požadavek přijetí těchto obyvatel s půdou byl kvůli neprůchodnosti stáhnut. Po dobu konání konference se ještě vyostřily tiskové kampaně, které proti sobě vedly

⁵⁶ Bobák, Ján: Maďarská otázka v Česko-Slovensku, s.79.

⁵⁷ Přepočítáno na území dnešního Maďarska

⁵⁸ Převzato z internetových stránek Maďarského statistického úřadu

http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/18/tables/load1_28.html (staženo dne 30.4.2007)

⁵⁹ Kaplan, Pravda o Československu, s.101.

⁶⁰ Bobák, Maďarská otázka, s.91.

⁶¹ Fehér, Never again 1945-1948, s. 26.

⁶² Kaplan, Pravda o Československu, s.113.

Československo s Maďarskem. Maďarský tisk obviňoval československou vládu z nelidského zacházení s Maďary, zatímco československá periodika viděla za všemi maďarskými útoky ožívání revizionistické politiky. V mírové smlouvě s Maďarskem se nakonec objevilo ustanovení, že má maďarská vláda vstoupit v jednání s Československem o výměně. Pokud by se jednání nedařila, mělo Československo právo obrátit se k Radě ministrů zahraničních věcí.⁶³

Z konference vyšlo Československo podle mnohých hodnocení neúspěšně.⁶⁴ Hlavním důsledkem bylo, že československá vláda přišla o poslední naději na vysídlení maďarské menšiny, protože jednostranný transfer 200 tisíc osob velmoci zamítly. Poté již zbývala jen možnost vnitřního řešení maďarské otázky, tj. deportacemi do Čech a reslovakizací. Na druhou stranu českoslovenští představitelé nepovažovali konferenci za tak velký neúspěch, protože se nikde nezmiňovala otázka poskytnutí menšinových práv maďarské menšině a Maďarsko bylo přinuceno k jednání o výměně.

První transport s vysídlení z Československa byl vypraven až v dubnu roku 1947. Maďarská strana přistoupila k realizaci výměny až poté, co Československo začalo s realizací druhé fáze deportací na nucené práce. Ač se v Dohodě mluvilo o majetkové rovnosti při výměně, ta nakonec zdaleka nebyla dodržena. Z Československa byli k vysídlení vybíráni především bohatí sedláci s velkým pozemkovým vlastnictvím. Z Maďarska se naopak hlásily vesměs chudší vrstvy. Jak poznamenává Šutaj „lidé nebyli ochotní v zájmu návratu...zanechat těžce získaný majetek.“⁶⁵ Proto se do výměny nepřihlásili majetní slovenští sedláci z okolí Békéscsaby, Šutaj ale přesto hodnotí počet Slováků, kteří se k výměně přihlásili, jako relativně vysoký.⁶⁶

Výměna probíhala s většími či menšími přestávkami, až do konce roku 1948, poslední transport z Maďarska přešel přes hranici 1. ledna 1949. Poté, co se v únoru 1948 dostali komunisté k moci, se priority vlády začaly měnit. Až do té doby zastávali komunisté velmi ostré protimaďarské stanovisko, kterým si chtěli získat popularitu především na Slovensku. Po převratu Klement Gottwald i Vlado Clementis⁶⁷ svá stanoviska, i na nátlak Moskvy, zásadně přehodnotili. V nové mezinárodní situaci už pro Sovětský svaz nebylo důležité vyřešit otázku menšin, Moskva chtěla mít ve svém táboře soudržnost. Československo a Maďarsko se ocitly ve stejném mocenském bloku

⁶³ Kaplan, Pravda o Československu, s.113.

⁶⁴ Hodnotí tak Kaplan, Fehér, i Vadkerty

⁶⁵ Šutaj, Maďarská menšina, s.74.

⁶⁶ Tamtéž, s.74.

⁶⁷ Po smrti Jana Masaryka z 10. března 1948 se Vlado Clementis stal ministrem zahraničních věcí.

a potřebovaly své vzájemné vztahy výrazně zlepšit. I proto postupně opadala intenzita výměnných transportů až koncem roku 1948 ustala úplně.

Co se celkových dopadů výměny týče, celkem se v Maďarsku k výměně přihlásilo již zmíněných 95 tisíc Slováků, celkem bylo vyměněno 73 tisíc z nich, zbytek si to nakonec rozmyslel. Z Československa odešlo kolem 90 tisíc osob, z toho 45 tisíc na základě Dohody, 4 tisíce bylo odsunuto jednostranně jako váleční zločinci, ostatní opustili Československo mimo rámec Dohody.⁶⁸

Na závěr bych se rád zmínil i o problematičnosti slova výměna. Termín „výměna“ je používán slovenskými historiky stejně jako i v dobových československých pramenech. Maďarští historikové poukazují hlavně na skutečnost, že z maďarské strany se nejednalo o dobrovolnou výměnu ale o nucené vysídlení. V knize Katalin Vadkerty ve zmínkách o mezistátních jednání používá slovo výměna, ale při popisu samotného uskutečňování figuruje spíše slovo vysídlování. Kniha Csaby Fehéra píše jen o „displacement“, což by se dalo přeložit jako „vysídlení“. Slovenští historici používají slova výměna, i když nezastírají její nucený charakter z maďarské strany.

⁶⁸ Vadkerty, Katalin: A lakosságcsere, s.363-364.

5. Reslovakizace

„Na rozdíl od výměny obyvatel, kterou prosazovali slovenští i čeští politici, na rozdíl od odsunu obyvatel do Čech, který prosazovali pražští politici, reslovakizace byla zájmem především slovenských politiků“.⁶⁹ Poté, co padla možnost jednostranného vysídlení maďarské menšiny, to vypadalo, že ani výměna obyvatelstva s Maďarskem „problém“ s maďarskou menšinou nevyřeší. Maďarská vláda v roce 1946 praktické uskutečňování Dohody o výměně obyvatel brzdila a všemožně oddalovala, navíc neexistovaly vyhlídky, že by se podařilo zbavit se více než 150 tisíc Maďarů.⁷⁰ „Ve své nacionální posedlosti a s utkvělou představou o nutnosti likvidovat maďarskou menšinu jako předpoklad politické stability republiky i střední Evropy uplatnila (vláda) dva způsoby odstranění menšin „vlastními silami“: reslovakizací a vnitřní kolonizací.“⁷¹

Koncept reslovakizace nejlépe vystihuje Katalin Vadkerty ve své knize o reslovakizaci.⁷² Reslovakizací se nazývá opětovné poslovenštění těch obyvatel slovenského původu, kteří se důsledkem výchovy, maďarizace či vlastního přesvědčení hlásí k maďarské národnosti. Těmto lidem měla být dána možnost vrátit se ke slovenské národnosti. Samotná idea reslovakizace se objevuje již po vzniku Českoslovenka v roce 1918. Pro slovenské představitele bylo velmi důležité znovuzískat osoby, které se v průběhu hlavně 19. století pomadžarštily, protože předpokládaly, že takových osob existuje velké množství.⁷³ Po druhé světové válce měla tato koncepce ještě příznivější podmínky. Jak již bylo řečeno, Košický vládní program počítal s plánem na vytvoření národního státu Čechů a Slováků, což mělo představovat jisté lákadlo pro příklon ke slovenské národnosti. Slovenští představitelé nehledě na politickou orientaci chtěli především zabránit, aby se restriktivní opatření vůči Maďarům dotkla i možných Slováků.

První rozhodnutí vlády o reslovakizaci pochází z června roku 1946. Formálně se reslovakizace spojovala s dekretem číslo 33/1945 o úpravě státního občanství osob německé a maďarské národnosti. V § 1 části čtvrté se dekret zmiňuje o Čechách a

⁶⁹ Šutaj, Štefan: Maďarská menšina na Slovensku v rokoch, s. 63.

⁷⁰ Kaplan, Karel: Pravda o Československu, s. 116.

⁷¹ Tamtéž, s. 116.

⁷² Vadkerty, Katalin: A reslovakizáció, Bratislava, Kalligram, 1993, s. 382.

⁷³ Tamtéž, s. 383.

Slovácích, kteří se přihlásili k německé, či maďarské národnosti. Těmto lidem bude vydáno osvědčení o národní spolehlivosti a budou považováni za Čechy respektive Slováky.⁷⁴

Čeští politici ale s programem reslovakizace váhali. Pro ně se hlavním prostředkem při řešení maďarské otázky stala výměna obyvatel a vnitřní kolonizace spojená s deportací části Maďarů na nucené práce. Ministr vnitra Václav Nosek prosazoval, aby se otázka těch Maďarů, které se nepodaří odsunout, řešila co nejpozději.⁷⁵ Vláda skutečně schválila konkrétní směrnice k provádění reslovakizace až v březnu roku 1947.⁷⁶ Odhady o tom, kolika osob by se reslovakizace měla týkat a jak by měla vypadat, přinášeli politici z Demokratické strany, především hlavní sčítací komisař Anton Granatier: „Chceme být národním státem Slováků a Čechů a budeme. Tento velkolepý program obsahuje reslovakizaci, která již probíhá na celém Slovensku! V rámci této akce každý, kdo se cítí Slovákem podle původu, bude mít možnost otavřeně se ke své národnosti přihlásit a stát se Slovákem se všemi následky, nebo sdílet osud s těmi, kdož jsou bez občanství.“⁷⁷ Reslovakizace se definovala jako „nenásilné, násilí vzdálené hnutí“, podle tajemníka zahraničních věcí Clementise pomáhala v tom, „vybrat z masy Maďarů osoby slovanského původu a ponechat je doma, na druhou stranu měla označit ty..., kteří budou muset povinně stát opustit“⁷⁸.

Z původního záměru, tedy získání Slováků pro slovenskou národnost, se reslovakizace změnila v jeden z prvků asimilace. Reslovakizační komise, fungující od června roku 1946, prováděla v obcích jižního Slovenska rozsáhlou dvojjazyčnou agitační kampaň. V letácích se slibovalo, že ti, kteří se přihlásí ke slovenské národnosti, budou ušetřeni konfiskace majetku, přesídlení (jak vnitřnímu tak zahraničnímu). Penzistům nabízel obnovu důchodů, živnostníkům živnostenské listy a všem právní ochranu a kompenzaci válečných škod.⁷⁹ Není divu, že se k reslovakizaci začala hlásit velká část maďarského obyvatelstva, pro ně to byla jediná možnost jak se zachránit. K srpnu 1946 podalo žádost o reslovakizaci přes 370 tisíc osob, následně se počet osob zvýšil a dosáhl 410 tisíc.⁸⁰ Formálně bylo jedinou překážkou pro udělení občanství členství ve fašistických stranách a spáchání trestného činu. 84 tisíc žádostí

⁷⁴ In: Benešovy dekrety, nejvýznamější dokumenty v plném znění, Pardubice, Filip Trend, 2002.

⁷⁵ Kaplan, Karel: Pravda o Československu, s. 116.

⁷⁶ Tamtéž, s. 117.

⁷⁷ Fehér, Csaba: Never again 1945 – 1948, s. 22.

⁷⁸ Vadkerty, Katalin: A reszlovakizáció, s. 383.

⁷⁹ Podle původního letáku z 25.června 1946, převzato z Tipary, László: Szülőföldem szép határa,s.58.

⁸⁰ Kaplan, Karel: Pravda o Československu, s. 117.

reslovakizační komise zamítla, reslovakizovalo tak 362 tisíc občanů dříve maďarské národnosti. Reslovakizace vyvolala i rozsáhlé protesty z Maďarska, které ji označily za formu nátlaku a asimilace.⁸¹ Nicméně na reslovakizované bylo nadále pohlíženo jako na nespolehlivé a rozhodně si nezískali důvěru československých úřadů. Pro reslovakizované osoby, z velké části mající problém se slovenštinou a cítící se vnitřně Maďary, platila nařízení, že i po obnově maďarských škol začátkem padesátých let musí jejich děti chodit výhradně do slovenských škol.

V otázce reslovakizace se jednotlivé historiografie liší velmi zásadně, nejvíce je to patrné na knize Jána Bobáka. V této části se kniha rozhodně nedá považovat za objektivní. Až dosud se díky své protibenešovské rétorice s maďarskými historiky paradoxně shodoval, nyní je to přesně naopak. Za výdobytek reslovakizace, což se mi zdá velmi bizarní, považuje Bobák změnu názvu některých obcí, kde byla respektována „historicko-topografická a lingvistická hlediska“. Přejmenování obce Bodrogszentes na Svätušič nazývá pozitivním reslovakizačním procesem. O zaujatosti autora svědčí to, že obec před rokem 1920 ani slovenský název neměla a i dnes je obývána z 90% Maďary.⁸² Na tomto příkladě jsem chtěl ilustrovat, že se kniha Bobáka v tomto případě naprosto nedá použít. Na dalších stránkách obhajuje reslovakizaci a tvrdí, že „reslovakizace nemá naprosto nic společného s metodou řešení maďarské otázky“, již na příkladě přejmenování jedné obce je ale vidět, že si jeho tvrzení naprosto protiřečí.⁸³

Pozitivně se k reslovakizaci staví i Štefan Šutaj. Na začátku rovněž obhajuje myšlenku, že se nemělo jednat o asimilační program, ale pouze se měl umožnit pomadžarštěným Slováckům návrat ke slovenské národnosti. To, že by se již v této fázi mohlo jednat o asimilační politiku, si naprosto nepřipouští. Počet osob, které takto přicházely do úvahy, uvádí Šutaj 150 – 200 tisíc. V druhé fázi již podle Šutaje šlo o pokus „co největší část obyvatel reslovakizovat se zjevnými asimilačními tendencemi,...druhým faktorem...byl zájem obyvatelstva...což do značné míry souviselo s obavami před odsunem...“⁸⁴

Naprosto jiný přístup k reslovakizaci mají maďarští autoři. Z knížky László Tiparyho jasně vyplývá, že místní obyvatelé, pokud se chtěli zachránit, neměli jinou možnost, než podepsat reslovakizaci. Co u slovenských autorů naprosto chybí, je

⁸¹ Tamtéž, s.117.

⁸² Podle sčítání obyvatel z roku 2001.

⁸³ Bobák, Ján: Maďarská otázka v Česko-Slovensku, s. 105.

⁸⁴ Šutaj, Štefan: Maďarská menšina, s. 84.

zmínka o ponížení, které lidé cítili, když se museli vzdát své národnosti. V knížce *Szülőföldem szép határa* se několikrát objevuje svědectví, že na ty, kteří podepsali reslovakizaci, se dívali ostatní lidé ve vesnici s opovržením. Mnozí vydrželi a nepodepsali, v reslovakizaci poté ztratili víru i ostatní, když některé reslovakizované deportovali v rámci výměny do Maďarska. V agitačních slibech totiž stálo, že reslovakizovaní budou podobných věcí ušetřeni.⁸⁵

⁸⁵ Tipary, László: *Szülőföldem szép határa*, s.56 – 58.

Závěr

Při porovnávání stanovisek jednotlivých autorů se velmi dobře ukazují rozdíly. Jednotlivé publikace se v mnohém liší, ač všechny popisují stejné události. Na první pohled se to promítá v názvu nejdůležitějších procesů, které se v letech 1945-1948 s maďarskou menšinou odehrály. Co je pro slovenské autory výměna, to nazývají maďarští historikové vysídlením, co slovenští autoři nazývají nábořem (či nuceným nábořem), je v maďarské literatuře označováno za deportace. Vedle různého pojmenování lze odlišnosti spatřit v kladení důrazu na rozdílné věci. Slovenští autoři věnují zvýšenou pozornost osvětlování historickému pozadí. Podle nich (a zvláště podle Štefana Šutaje) lze příčiny strádání maďarské menšiny po druhé světové válce hledat v dřívějších událostech, ať už ve vídeňské arbitráži, v podílu na rozbití Československa, v meziválečné „nespolupráci“ s Československem, či dokonce v maďarizační politice uherské vlády v 19. století. Velmi častá je snaha porovnávat postavení maďarské menšiny se slovenskou menšinou v Maďarsku.

Maďarští historikové se především soustředí na popsání jednotlivých lidských osudů. Chtějí ukázat, že za čísly se skrývají konkrétní lidé, kteří se ničím neprovinili. Připsat odpovědnost za historické křivdy maďarské menšině je přeci daleko snadnější, než ji připsat prostému jednotlivci.

Summary

This thesis will examine the role of the Hungarian minority living inside the Czechoslovakia after the WW2 and especially the viewpoints of the historians.

The Czechoslovakian government issued so called *Košice government programme* which defined Czechoslovakia as a nation state of Czechs and Slovaks. All the minorities were supposed to be resettled from the Czechoslovakia. Following the Powers approval 3 million of the Germans were forced to leave, however; this approval did not apply to the Hungarian. Hence, the Czechoslovakian government chose a different approach. According to the decree No.33 Germans and Hungarians were to be dispossessed citizenships and all rights. 30 thousand of Hungarian left or were expelled. Thousands were sent to harsh forced labor. This was to be the destiny of the Hungarians. The idea was to spread the Hungarian minority across the country in order to abate their concentration along the borders.

In 1947 was signed an agreement which stated exchange between the Czechoslovakia and Hungary hereby Slovak people were to be come back to CSR from Hungary and Hungarian from CSR to Hungary. This act should not be considered as a true exchange. While Slovaks voluntarily left Hungary the Hungarians were being displaced. During this period came from Hungary 73 thousand Slovak people on the other hand nearly 90 thousand Hungarian were expatriated.

I would like to try to compare 2 different historical approaches. Whereas Slovak historians concentrate on the reasons why did it happened, the Hungarians focus on individual cases and life story's of those who were persecuted.

Resettlement or expulsion? Terminology is another major concernment differing Slovak authors from the Hungarian.

Összefoglalás

Ez a munka a csehországi magyar kisebbség sorsával foglalkozik. A magyarok sorsa rendkívül nehéz volt. Második világháború után újraalakult csehszlovák kormány az úgynevezet kassai kormányprogramba kikiáltotta Csehszlovákiát a csehek és szlovákok nemzetállamának. A kisebbségeket raakarták kényszeríteni, hogy hagyják el

az országot. A németek esetében a nagyhatalmak beleegyzésével Csehszlovákia sikeres volt, a közel három millió német lakost kitelepítették. De magyarok sorsát a nagyhatalmak máskeppen látták. Csehszlovák kormány megpróbált más módszerekkel szabadulni a magyar kissebsegtől. A 33 számú dekrétum szerint a német- és a magyarajkú lakosságot megfosztották állampolgárságuktól és más jogaiktól, az állami alkalmazottakat elbocsáltották munkájukból, a nyugdíjasok nem kaptak nyugdíjat. Az első időszakban 30 ezer ember menekült Magyarországra. Nehány hullamban a magyar lakosokat kényszermunkára deportálták. Ez az intézketés közel 60 ezer ember sorsát sújtotta, a deportáltak döntő része visszaszökött, vagy 1949-ben hivatalosan visszatérhetett. Magyar kormány kényszerből aláírta Csehszlovákiával az úgynevezett lakosságcsere egyezményt. Ennek értelmében annyi magyart telepíthettek ki az országból, mint amennyi szlovák jelentkezett önkéntesen Magyarországból. A lakosságcsere hivatalosan 1946 áprilisától zajlott, és az utolsó vonat 1948 decemberében hagyta el Csehszlovákiát. Csehszlovák kormány számára az utolsó lehetőség az úgynevezett reszlovakizáció volt. A magyarokat kijelentették elmagyarosított szlovákoknak. Az, aki visszaakarta kapni az állampolgárságát, az elkobzott vagyonát, kikerülni a kitelepítés, annak allá kellett írni a reszlovakizációt. A reszlovakizált személyek száma meghaladta a 400 ezret.

Ezekre a szomorú eseményekre mai napig eltérnek a vélemények. A szlovák történészeknek a nagy része mai napig jogos intézkedéseknek látja a magyarokat sújtó rendeleteket. A könyvekben bár elismerik, hogy a magyar lakosság nagy szemvedéseken esett át, de közben magyarázni próbálják az eseményeket magyarok történelmi bűneikkel. A 19-dik századi magyarosítás szerintük az ok, vagy az, hogy magyarok hozzájárultak Csehszlovákia szétbomlásához. Nem említik, hogy a szlovák politikusok sokkal erőtejlesen próbáltak elszakadni. Ez különösen Štefan Šutaj kassai történész könyvében látható.

Ellentétben a magyar történészek inkább az egyes emberek sorsával foglalkoznak, Katalin Vadkerty könyvei ennek a bizonyítéka.

Použitá literatura

- Benešovy dekrety, nejvýznamější dokumenty v plném znění, Pardubice, Filip Trend, 2002.
- Bělina, Pavel a kol: Dějiny zemí koruny české II., Praha, Paseka, 1995.
- Csorba, Csaba - Estók, János - Salamon, Konrád: Magyarország képes története, Budapest, Magyar könyvklub, 2001
- Fábry, Zoltán: Obžalovaný prehovorí, Bratislava, Kalligram, 1994.
- Irmanová, Eva: Maďarsko a versailleský mírový systém, Ústí nad Labem, Albis international, 2002.
- Fehér, Csaba: Never again 1945 - 1948, Komárno, Komárno museum, 2006.
- Kaplan, K.: Pravda o ČSR 1945 - 1948, Praha, Panorama, 1990.
- Krekovič, Eduard – Krekovičová, Eva – Mannová Elena (ed): Mýty naše slovenské, Bratislava, Academic Elektronic Press, 2005.
- Křen, J.: Dvě století střední Evropy, Praha, Argo, 2005.
- Lendvai, Paul: Tisíc let maďarského národa, Praha, Akademia, 2002 s. 263.
- Romsics, I.: Magyarország a XX. században, Budapest, Osiris, 2001.
- Šutaj, Štefan: Maďarská menšina na Slovensku v rokoch 1945 – 1949, Bratislava, Veda, 1993.
- Šutaj, Štefan - Mosný, Peter - Olejník, Milan: Prezidentské dekrety E. Beneša v povojnovom Slovensku, Bratislava, Veda, 2002.
- Šutaj, Štefan - Gabzdilová, Soňa - Olejník, Milan: Nemci a Maďari na Slovensku v rokoch 1945 - 1953 v dokumentoch, Prešov, Universum, 2005.
- Vadkerty, K.: A deportálások, Bratislava, Kalligram, 1996.
- Vadkerty, K.: A belső kitelepítések és a lakosságcsere, Bratislava, Kalligram, 1999.

Vadkerty, K.: A rezlovakizáció, Bratislava, Kalligram, 1993.

Tipary, L.: Szülőföldem szép határa, Dunajská Streda, Lilium aurum, 2004.

Zalabai, Zs.: Magyar jeremiád, Bratislava, Vox Nova, 1995.

Žitňan, P. a kol.: Mráz prichádza z juhu, Kubko, Klubko Goral, 1998.

Internetové zdroje

Košický vládní program: www.just.wz.cz/view.php?cisloclanku=2006041001

(staženo dne 30.4.2007)

Stránky Maďarského statistického úřadu:

http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/18/tables/load1_28.html

(staženo dne 30.4.2007)